

Grote Pijlstormvogel *Puffinus gravis* in Friesland, februari 2010

GREAT SHEARWATER IN FRIESLAND, FEBRUARY 2010

C.J. Camphuysen^{1,2}, J.T. Kuiken² & D. Kuiken²

¹Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek (NIOZ), ²NZG/NSO

Inleiding

Het onderzoek naar olieslachtoffers levert regelmatig onverwachte resultaten op, waaronder vondsten van zeldzame zeevogels. Op 7 februari 2010 vond Coby Kuiken langs de Friese waddijk het natte, maar redelijk verse lijk van een pijlstormvogel. Om welke soort het ging was niet direct duidelijk en de determinatie vereiste het drogen en weer ordenen van de veren en een nadere inspectie onder betere omstandigheden dan in de winterse kou op een winderige Friese dijk. Op het NIOZ bleek het om een Grote Pijlstormvogel *Puffinus gravis* te gaan, het zevende geval voor het NSO archief en de 18^e melding voor Nederland (CDNA, Arnoud van den Berg *in litt.*; www.waarneming.nl).

Onderzijde van de Grote Pijlstormvogel gevonden bij Sexbierum, 7 februari 2010, waarbij de zwarte snavel, de scherp afgescheiden kopkap, de overwegend witte onderdelen en de groezelige buikvlek goed te zien zijn. *Underparts of Great Shearwater, Sexbierum, 7 Feb 2010, showing black bill, clear cut black cap, whitish underparts and dark belly patch.*

Waargenomen kenmerken, biometrie

07 februari 2010, 53°14'NB, 05°28'OL, Amersf. coörd. 160-582, **Friese waddijk bij Frouseana (Sexbierum), J.T. Kuiken**, kadaver vrij vers en intact, massa 520g. Coll. # NSO 210013.001.

Snavel: egaal, glanzend zwart, snavelengte (1) tip-veerrand 45.98mm, (2) tip-neusbuis 34.13mm, snavelhoogte (1) basis 14.44mm, (2) gonys 11.14mm, (3) minimum (midden) 9.82mm, neusbuis 12.2mm.

Kop en hals: zwarte kopkap, vlekkerig in de nek, witte wangen, kin en keel, scherp contrast tussen kopkap en witte onderdelen. Koplengte 100mm.

Borst en buik: witte borst, richting buik in het midden veertjes met bruingrijze toppen, uitgebreide buikvlek (L 180mm tot aan de onderstaartdekveren, maximale breedte 80mm), serie veren met zwarte toppen op de flank.

Rug: enigszins kaal en verformfaaide veren: donkerbruin, lichte veerzomen niet duidelijk te zien.

Handvleugels: Egaal donkerbruine handpennen met ronde top (P10 iets sleets, niet duidelijk puntig), alle dekveren egaal donkerbruin met ronde toppen. Streperige polsvlek (donkerbruine veren), overigens witte ondervleugeldekveren. Vleugellengte L 321mm, R 325mm (maximaal gestrekt).

Armvlugels: alle armpennen van gelijke leeftijd/sleet, donkerbruin, alle vleugeldekveren met licht gesleten buitenvlaggen, waardoor geschubd uiterlijk. Grote arpendekveren met donkere subterminale vlek, okselveren donkerbruin gestreept, overigens overwegend wit.

Staat en stuit: egaal donkerbruine staartveren met ronde top, witte toppen aan bovenstaartdekveren, waardoor rommelige, grijswitte stuitvlek, bruine rugveren. Staartlengte 113mm.

Onderstaartdekveren: vlekkerig bruingrijs tot vuilwit (overwegend donker).

Poten: helder roze, buitenzijde tarsus en buitenzijde buitenste teen vuilgrijs, doornachtige achterteen; tarsus 60mm (L & R).

Sexe en leeftijd: wijfje, ongestructureerd ovarium, dun en recht oviduct, bursa Fabricii 14x8mm (2^e kj)

Ondervleugel van de Grote Pijlstormvogel gevonden bij Sexbierum, 7 februari 2010, waarbij de vlekkerige voorrand en oksel goed te zien zijn. *Underwing pattern of Great Shearwater, Sexbierum, 7 Feb 2010, showing heavily streaked leading edge and axillaries.*

Kop en snavel (L) en stuit en staart (R) van Grote Pijlstormvogel gevonden bij Sexbierum, 7 februari 2010. *Head and bill (L), and rump and tail (R) of Great Shearwater, Sexbierum, 7 Feb 2010.*

Buik, onderstaart, poten en staart van Grote Pijlstormvogel gevonden bij Sexbierum, 7 februari 2010. *Belly, undertail, feet and tail of Great Shearwater, Sexbierum, 7 Feb 2010.*

De vogel was sterk vermagerd, de vetreserves waren volkomen opgebruikt, en in de maag werden alleen oude (moeilijk verteerbare) voedselresten aangetroffen, waaronder 6 steentjes, 12-15 kaakhelften van inktvissnavels (Cephalopoda), een klein slakje (Gastropoda), een parasitaire copepode (Siphonostomatoida) en enkele onherkenbare prooiresten. De Friese vogel was met 520g buitengewoon licht van gewicht. Adulte Grote Pijlstormvogels in de broedgebieden wegen gemiddeld 880 gram (range 715-950g; Hagen 1952); vijftig exemplaren verzameld op zee voor de kust bij Brier Island (Nova Scotia) aan het einde van de zomer wogen gemiddeld 833g (SD \pm 77.6), 8

vogels in augustus in hetzelfde gebied wogen gemiddeld zelfs $946 \pm 68.9\text{g}$ (Brown *et al.* 1981). Ondervoeding zal dus aan de dood van het Friese dier hebben bijgedragen.

Discussie

Tot en met 2008 waren er 16 geaccepteerde gevallen van Grote Pijlstormvogels in Nederland, waarvan één in april (10/04/82 Camperduin), één in februari (23/02/97 vondst Hondsbossche Zeewering), één in januari (02/01/07 Ameland) en één in december (05/12/97 Camperduin) (Van den Berg & Bosman 1999, Arnoud van den Berg *in litt.*). De rest werd in de periode eind juli en september-november waargenomen of gevonden. Onder de recente gevallen is de vangst van een levende vogel in een tuin van bejaardentehuis "De Heul" aan de Schiekade in Rotterdam op 6 oktober 1968. Deze vogel heeft daar enige dagen doorgebracht maar stelde pogingen in het werk om weer uit de tuin te komen, waarbij hij enkele keren tegen een ruit vloog. Na vijf dagen (11 oktober) werd de vogel, toen volkomen uitgeput, door personeel van de Diergaarde Blijdorp gevangen. Het dier stierf op 13 oktober in gevangenschap (wijfje, vers geruid verenkleed met enkele oude, versleten binnenste armdekveren, vleugel 323mm, snavel 44.2mm, minimale snavelhoogte 9.8mm; Polder 1969).

In het archief van het Nederlands stookolieslachtofferonderzoek (NZG/NSO) bevinden zich gegevens van vijf historische vondsten en nu dus twee vondsten gedurende tellingen van olieslachtoffers; beide uit de maand februari, daaronder de eerder genoemde vondst uit 1997. Elk van deze gevallen was bij het CDNA bekend en de laatste vondst is daar ter beoordeling ingediend (Tabel 1):

Tabel 1. Grote Pijlstormvogel vondsten, archief NZG/NSO, 1900-2010. Great Shearwaters, files Dutch beached bird survey, 1900-2010.

NSO	Dd	Mm	Jj	Traj	Locatie	Vinder/coll	Staat
15,002	17	11	1915	2024	Noordwijk - Langevelderslag	[collectie NNM]	vrij vers
36,002	8	11	1936	1016	Voorne strand	[collectie NNM]	vrij vers
45,001	28	10	1945	2024	Noordwijk - Langevelderslag	[collectie NNM]	vrij vers
45,002	18	11	1945	2026	Zandvoort - Bloemendaal	[collectie ZMA]	vrij vers
79,144	9	11	1979	2019	Hoek van Holland - Monster	Dutch Birding 1(4)	incompleet
97,045	28	2	1997	3034	Hondsbossche Zeewering	Ruud Costers	incompleet
210,013	7	2	2010	6090	Harlingen - Koehool	Coby Kuiken	vrij vers

De resten van de vogel die op 23 februari 1997 waren onvolgende om de sexe met zekerheid te bepalen, maar de maten suggererden dat het hier om een mannetje is gegaan (vleugel 353mm, staart 127mm, tarsus 64mm, snavel 48.5mm, snavelhoogte midden 10.8mm; Prins & Costers 1997). De vleugels vertoonden geen slag-

penrui en alle veren waren even oud, hetgeen op een vogel in juveniel kleed (2^e kj) zou kunnen wijzen.

Goedbloed (2009) vond op 7 januari 2009 de resten van een min of meer complete, maar natte, Grote Pijlstormvogel bij Dishoek (Walcheren). Op het moment van schrijven van deze bijdrage was deze vondst nog in behandeling bij de CDNA, maar dit zal vast het 17^e geaccepteerde geval worden. Deze vondst, op grond van de foto's zonneklaar een Grote Pijlstormvogel, is niet sterk gedocumenteerd en de op internet gepubliceerde biometrische gegevens zijn onbruikbaar. De handpennen en armpennen lijken van gelijke leeftijd te zijn (indicatief voor een juveniel kleed?). De dekveren zijn nat en kunnen vanaf de foto's niet goed beoordeeld worden (Goedbloed 2009).

Grote Pijlstormvogels in het Noord-Atlantische gebied zijn afkomstig uit de zuidelijke Atlantische Oceaan, van Tristan da Cunha (2 miljoen broedparen op Nightingale Island, 150.000 op Inaccessible Island), Cough (600.000 broedparen) of van de Falkland Eilanden (100 paar, Kidney Island; Cramp & Simmons 1977, Del Hoyo *et al.* 1992). Zij trekken vanaf januari langs de Zuidamerikaanse oostkust naar rijke voedselgronden voor de kust van Newfoundland tot aan West Groenland. In het Noordatlantische gebied zijn de aantallen in de (noordelijke) zomer het grootst: juli-augustus. In de herfst (oktober-november) zijn de meeste vogels allang terug op de kolonies of in elk geval op de huisreis langs de Afrikaanse westkust. In oktober komen op de open zee voor de kust van Ierland jaarlijks vele tienduizenden Grote Pijlstormvogels om het leven in de zg. beugvisserij ('*long-line fisheries*') van een daar opererende Spaanse vloot (Roi Couso *et al.* 2008). Inwendige inspectie van daar verdronken pijlstormvogels liet zien dat het in die tijd vooral om volwassen (87%), mannelijke (79%, n= 107) individuen gaat. Het kan haast niet anders, of de schaarse winterwaarnemingen en -vondsten zouden dus vooral juveniele exemplaren moeten betreffen. Voorlopig lijkt dit te kloppen met de vogels die 's winters in Nederland gevonden werden.

Dankwoord

Deze vondst werd gedaan tijdens een reguliere telling van het NZG/NSO monitoring programma. Arnoud van den Berg leverde het overzicht van de tot en met 2008 in Nederland geaccepteerde gevallen. Jan Andries van Franeker was behulpzaam bij de dissectie en determinatie van de maaginhoud.

Summary

This paper reports the stranding of a juvenile female Great Shearwater during beached bird surveys near Sexbierum in Friesland in February 2010. Until 2009,

there were 17 earlier accepted findings and sightings in The Netherlands. Plumage, moult, sex, age, physical condition, and stomach contents are described and the skin is deposited into the Zoological Museum in Amsterdam. Given the breeding cycle of Great Shearwaters at Tristan da Cunha, winter birds in the West Palearctic region are expected to be non-breeders, most likely juveniles, which is in accordance with Dutch winter records for as far as their age is known.

Referenties

- Berg A.B. van den & C.A.W. Bosman 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland, 1. KNNV Uitgeverij Utrecht en GMB Uitgeverij, Haarlem.
- Berg A.B. van den, E.J. van IJzendoorn & G.J. Oreel 1979. Waarnemingen van 17 september 1979 tot 10 februari 1980 in Nederland en België. Dutch Birding 1: 123-135.
- Brown R.G.B., S.P. Barker, D.E. Gaskin & M.R. Sandeman 1981. The foods of Great and Sooty Shearwaters *Puffinus gravis* and *P. griseus* in eastern Canadian waters. Ibis 123: 19-30.
- Cramp S. & K.E.L. Simmons (eds) 1977. The Birds of the Western Palearctic, 1. Oxford Univ. Press, Oxford.
- Goedbloed J. 2009. Grote Pijlstormvogel. <http://waarneming.nl/waarneming/view/41431474>
- Hagen Y. 1952. Norwegian Scientific Expedition to Tristan da Cunha, 1937-1938. Results No. 20, 248pp In: Clapp R.B., R.C. Banks, D. Morgan Jacobs & W.A. Hoffman 1982. Marine birds of the southeastern United States and Gulf of Mexico. Part 1. U S Fish and Wildlife Service FWS-OBS No. FWS/OBS 82/01.
- Hoyo J. del, A. Elliott & J. Sargatal (eds) 1992. Handbook of the birds of the world, 1. Lynx edition, Barcelona.
- Polder J.J.W. 1969. Nieuwe vondst van een Grote Pijlstormvogel in Nederland. Limosa 42(3-4): 224-225.
- Prins T.G. & R. Costers 1997. Grote Pijlstormvogel *Puffinus gravis* aangespoeld te Petten in februari 1997. Sula 11(4): 223-227.
- Romai C.D., C.A. Ramos Martínez, A. Barros López, R. Bao Casal & C.J. Camphuysen 2008. Estructura de edades y sexos de una población de pardela capirotada (*Puffinus gravis*, O'Reilly 1818) en paso migratorio prenupcial en el oeste de Irlanda. Presentación para el VIII Congreso del GIAM. Algeciras. 18-20 Abril 2008.

Adresgegevens auteurs:

Kees (C.J.) Camphuysen

Koninklijk NIOZ Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek, postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel, The Netherlands, + 31222369488, kees.camphuysen@nioz.nl

Coby Kuiken

NZG/NSO Friesland, Frittemastraat 5, 8872NK Midlum

Dirk Kuiken

NZG/NSO Friesland, Karveelstraat 66, 8862 NC Harlingen